

Marijan Vugdelija

DEKALOG: PUTOKAZ AUTENTIČNOGA LJUDSKOG ŽIVLJENJA I DANAS?

Deveta i deseta zapovijed

„NE POŽELI KUĆE BLIŽNJEGA SVOGA!” (Izl 20,17a)

„Ne poželi žene bližnjega svoga; ni sluge njegova, ni sluškinje njegove, ni vola njegova, ni magarca njegova, niti išta što pripada bližnjemu tvome!” (Izl 20,17b).

Ove dvije zadnje zapovijedi Dekaloga ponovno preuzimaju problematiku šeste i sedme zapovijedi (preljuba i krađe) i to pod jednim novim vidom.⁷¹⁶ One tu problematiku proširuju i produbljuju. Ovdje se, u stvari, više ne osuđuje samo izvršeno posizanje za tuđim bračnim drugom ili tuđim vlasništvom, nego već i sama grešna požuda za onim što pripada drugome, što je za nj od životne važnosti. Dakle, dok druge zapovijedi ravnaju i kvalificiraju ljudske čine (djela, akcije), ove dvije se bave ljudskim mislima i željama; one silaze u čovjekovu nutrinu, hvataju se u koštac s najtajnijim željama i porivima, koji su dostupni i znani samo Bogu i nama samima. Tu sferu ne mogu više kontrolirati država i društvo sa svojim pravnim propisima, ali može i hoće Bog. On to čini devetom i desetom zapovijedi Dekaloga.⁷¹⁷ Zašto? Zato što grešna požuda, pohlepa i zavist raščovječuju čovjeka i tako ga onespobobljuju da živi sretno i spokojno. A Bog nas želi od toga zaštititi, on želi da budemo sretni.

716. Sama ta činjenica pokazuje da je posrijedi vrlo važna problematika, koja je od odsudne važnosti za uspješan život ljudi.

717. Usp. W. BARCLAY, *Law*, 45; H. LAMPARTER, *Der Aufruf zum Gehorsam*, Stuttgart 1977, 42; J. STAMM, *Der Dekalog im Lichte der neueren Forschung*, Bern-Stuttgart 1962, 56-58. Ni u okviru Halake, religioznog zakona židovstva, zla namjera kao takva općenito nije kažnjiva.

Svakidašnje iskustvo pokazuje da grešna požuda za tuđim bračnim drugom i nezasitna požuda za imanjem razaraju naš život i mir. Osim toga, te požude – ako im se pusti maha – razaraju život i mir i naših bližnjih, unose nered na razini međuljudskih odnosa. Ove dvije radikalne zapovijedi žele spriječiti to zlo u samim njegovim začecima, u korijenu. One ne zabranjuju samo izvanjske čine na tom području, već počinju od srca, od misli, od želje, gdje se začinju i odlučuju ti izvanjski čini. Na taj način i te dvije zapovijedi služe istinskom očovječenju, putokaz su k pravoj slobodi. Pogledajmo sada detaljnije domete i poruku tih zapovijedi.

1. Dvije verzije naših zapovijedi

Sadržaj naših zapovijedi u dvije verzije Dekaloga (Izl 20,17; Pnz 21) različito je raspoređen. U knjizi Izlaska najprije se kaže: „Ne poželi kuće bližnjega svoga!” (20,17a). Potom dolazi: „Ne poželi žene bližnjega svoga” s daljnim nabranjanjem sluge, sluškinje, vola, magarca i svega ostalog što pripada bližnjemu (20,17b). Naprotiv u knjizi Ponovljenog zakona na prvom mjestu dolazi: „Ne poželi žene bližnjega svoga!” (5,21a). Potom se nadodaje: „Ne hlepi⁷¹⁸ za kućom bližnjega svoga!” s daljnjim nabranjanjem njive, sluge, sluškinje, vola, magarca i svega drugoga što pripada bližnjemu (5,21b).

Vjerojatno je u prvotnom kratkom obliku naša zapovijed glasila samo: „Ne poželi!” Ili je možda već u tom prvotnom obliku glasila: „Ne poželi kuće bližnjega svoga!” U tom slučaju daljna lista predmeta „požude” ne bi bila doli kasnija eksplikacija prve komponente, tj. kuće.⁷¹⁹ Tu se riječ „kuća” ne upotrebljava isključivo u svom prvotnom vlastitom smislu (kao oznaka zgrade ili šatora), već u prenesenom: uključuje sve ono što pripada bližnjemu, ono od čega on ima potrebu, ono što tvori i produžuje njegov osobni život.⁷²⁰ Kao sastavni elementi te „kuće” ovdje se specificiraju: žena, sluga, sluškinja, vol, magarac i ostale stvari. Navedeni su samo neki važniji primjeri na koje bi se čovjek mogao polakomiti. Očito je da lista nije iscrpna, ali smješta dobre ljude u život ondašnje zajednice. Dakle, Izl 20,17b precizira bolje prethodni dio retka, tj. Izl 20,17a. Drugim rije-

718. Ovdje se umjesto glagola 'hamad' (= žudjeti, žoželjeti) upotrebljava sinonimni glagol 'ava' (= htjeti, željeti, žudjeti). O dometu te promjene vidi dolje pod naslovom „Značenje glagola 'hamad' i 'ava'”.

719. Polazeći od činjenice da se glagol „ne poželi” (Izl 20,17) ponavlja i u Izl 20,17b. i to s različitim objektom, katolici i luteranci su vidjeli r. 17b kao zasebnu zapovijed. Međutim, očito paraleliziranje r. 17b s r. 17a, protivi se jednoj takvoj odluci.

720. Usp. G. RAVASI, Esodo, 108; G. AUZOU, Dalla servitù, 246 sl.; M. NOTH, Esodo, 206; H. SCHÜNGEL-STRAUMANN, Decalogo, 72.

čina, u njemu se oprimjeruje obuhvatni pojam „kuća” iz r. 17a, počevši od žene, koja se po starozavjetnom ženidbenom pravu smatrala vlasništvom muža. Doduše, takvo poimanje ne odgovara više našem personalističkom viđenju žene.⁷²¹ Ipak i u takvoj formulaciji naša zapovijed ostaje trajno aktualna, jer integritet obitelji i u našem vremenu predstavlja jezgro zdravog društvenog života.

Kako smo gore vidjeli, u Izl 20,17b žena tvori dio „kuće”, dio muževa „posjeda”. Takvo poimanje bilo je neprihvatljivo već i za pisca knjige Ponovljenog zakona. Nema nikakve sumnje da njegova interpretacija i revizija naše zapovijedi predstavlja viši stupanj osjetljivosti za položaj žene nego je to bio slučaj kod prethodnih sastavljača. U stvari, Pnz 5,21a luči ženu od muževih posjeda. Očito je da je pisac osjetio potrebu da ženu stavi na početak, ispred „kuće”, i da je tako razluči od kategorije „vlasništva”. Dakle, sve je on to učinio iz humanitarnih razloga.⁷²²

2. Zajedničko značenje naših zapovijedi: zabrana grešne požude

Ove dvije zadnje zapovijedi Dekaloga silaze do u srce čovjeka. One imaju za cilj da čovjeku omoguće tako potrebnu nutarnju slobodu, i da tu slobodu tijekom života štite. U stvari, svima nam je jasno da kvalitet osobnog i zajedničkog života umnogome ovisi o raspoloženjima i odlukama srca svakog pojedinca, o onome što se roji u čovjekovu srcu. Jasno onda da božansko djelo oslobođenja i otkupljenja treba prodrijeti do tog srca o kojemu sve ovisi. Zapreka koju to oslobođenje susreće zove se grešna požuda, robovanje instinktima, strastima, zlim navikama. Uloga je devete i desete zapovijedi da nas oslobode od tog ropstva i paralize srca, odnosno da pročiste ljudsko srce od tih zlih poriva.

Obje zapovijedi žele naglasiti da zlo ne počinje tek u djelovanju, nego se začinje već u srcu. Svima nam je jasno da svakom zlom činu prethodi zla želja. Najprije nešto poželimo, pa tek onda – ako nam se pruži prilika – tu želju i ostvarimo. Jasno onda da treba voditi kontrolu i nad tim najtajnijim žudnjama i porivima našega srca. Upravo se u tome nalazi glavna zadaća dviju zadnjih zapovijedi Dekaloga. One se bave samim izvorištem i korijenom svih ljudskih akcija: namjerama, nagnućima, žudnjama, voljnim činima. U tim zapovijedima se osuđuju već

721. I na ovom mjestu biva jasno kako je literarno i pojmovno ruho, u koje je zaodjenuta riječ Božja, vrlo često povijesno uvjetovano. Sigurno je, naime da nam sami Bog preko ove zapovijedi nije želio reći da ženu trebamo promatrati kao objekt, kao dio muževa posjeda. To isto vrijedi i za sluge i sluškinje.

722. Usp. R. LAVOIE, *Exégèse*, 134; O.H. PESCH, *Gebote*, 121. Tek u toj verziji se može govoriti o dvije različite zapovijedi. U tom slučaju i paraleliziranje tih dviju zapovijedi sa šestom i sedmom zapovijedi Dekaloga, daleko je uvjerljivije.

i sami zli impulsi volje, tj. žudnje i namjere čovjekova srca koje su nagnute prema zlu.⁷²³ Jasno, naše zapovijedi ne osuđuju ljudske žudnje i želje kao takve, nego samo one koje su u sebi grešne i zle. Budući da je tijekom kršćanske povijesti na tom području bilo krivih poimanja i tumačenja, što do dana današnjega ima negativnih odražaja, nastojat ćemo u našem izlaganju detaljnije razglobiti tu problematiku.

1) Značenje ljudskih žudnji i želja

Nije rijedak slučaj da baš u kršćanskim krugovima susrećemo ljude koje karakterizira nesloboda, skučenost i duhovna sušičavost. Nedostaje im prirodnost, spontanost, životnost. Psiholozi tvrde da je najučestaliji uzrok takvog duševnog stanja kod tih ljudi sistematsko potiskivanje žudnji u kršćanskom moralu.⁷²⁴ Negativnost takvoga stava, prema sudu tih psihologa, sastoji se u tome što se tu probudene žudnje potiskuju i usmrćuju, umjesto da se transformiraju i sublimiraju.⁷²⁵ Tu se zabranjuje i potiskuje nešto što je neizbježno, što tvori dio puninskog ljudskog života. Na taj se način čovjeku lome krila kojima bi trebao letjeti, lišava ga se energije koja bi ga trebala vući naprijed.^{725a} U jednu riječ, time se razazra čuvstveni život i usmrćuje životnost u čovjeku.

Nema sumnje da neki od tih gore navedenih prigovora imaju svoje pokriće i opravdanje u konkretnoj kršćanskoj praksi kroz povijest.⁷²⁶ U stvari, tu se požuda shvaćala (posebno pod utjecajem sv. Augustina) gotovo isključivo kao „zla požuda”, i ta se opet prenaplašeno i jednostrano stavljala u vezu sa spolnošću. To i takvo suzivanje pojma požude neizbježno je vodilo u moralno pedagoškoj predaji do neispravnog stava prema važnom fenomenu ljudskog žuđenja općenito. Jer ako se pozna samo „zla požuda”, onda se tu ne može govoriti o kulturi žuđenja. Osim toga, u takvom viđenju stvari ne postoje nikakvi preduvjeti da se dođe do ispravne sposobnosti uživanja, tj. do uživanja bez stalnog grizodušja. S druge strane, svođenje požude samo na seksualno područje vodilo je do štetnog podcjenjivanja požude za imanjem, za vlašću i zavisti. Na taj način je tim potonjim požudama bilo otvoreno zeleno svjetlo, mogle su se povampiriti i divljati bez ikakve kontrole i nadzora.⁷²⁷

723. Usp. G. AUZOU, Dalla servitù, 246; H. SCHÜNGEL-STRAUMANN, Decalogo, 74.

724. Usp. G. EBELING, Die Zehn Gebote in Predigten ausgelegt, Tübingen 1973, 204.

725. Usp. H. WEBER, u: W. SANDFUCHS, Gebote, 122.

725.a Svi mi volimo automobil koji ima više konjskih snaga. Važno je samo ispravno usmjeriti tu snagu. Od neutralne energije trebamo je pretvoriti u nešto konstruktivno, a ne dopustiti da se pretvori u destruktivnost za nas i za druge.

726. Usp. J. GRÜNDEL, u: W. SANDFUCHS, Gebote, 126.

727. Usp. A. DESSLER, Ich bin dein Gott, der dich befreit hat, Freiburg i. Br. 41980, 135.

Čovjek je bitno biće žudnji i želja, i to je njegova veličina. Čeznja otvara čovjekovo srce i duh. Željati napredovati, ljubiti i biti ljubljen, što ima ljepšega i boljega!?.⁷²⁸ Sve to spada u bitna i specifično ljudska svojstva. To znači da je žudnja jedan od osnovnih ljudskih fenomena. Ona tvori dio nagona za održanjem. U normalno i produktivno ljudsko življenje spada duboka i gotovo neutaživa žeđ za životom, žudnja za hranom i pićem, želja za posjedom, težnja za uspjehom i ugledom. Sve su te težnje i žudnje itekako važne za normalan ljudski razvoj i sazrijevanje. U stvari, samo onaj čovjek može nešto veliko postići i učiniti u životu, koji je kadar strastveno čeznuti, žudjeti za nečim. Stoga, ako se ti unutarnji pokreti i porivi našega duha već unaprijed osumnjiče i osude, onda se to mora negativno odraziti na čovjekovo življenje. Svima nam je jasno da to nije plus nego minus u čovjekovu razvoju, ako se čovjek prebrzo zadovolji s onim što je i što ima.

Biblija nerijetko govori o pozitivnom smislu kako o strastvenosti ljudi tako i o strastvenosti Boga (usp. Iz 42,13 sl.). Stari zavjet vrlo rado opisuje ljude s jakim strastima. Tako se o Danijelu u više navrata s ushitom veli da je on „čovjek želja” (*hamudot atta*: Dn 9,23; 10,11; 10,19).⁷²⁹ Sasvim je jasno da ni Novi zavjet ne simpatizira bestrastvene ljude. Sjetimo se samo riječi iz Otkrivenja: „Poznajem tvoja djela. Nisi ni hladan ni vruć. O da si hladan ili vruć! Jer si mlak, ni vruć ni hladan, izbacit ću te iz svojih usta” (3,15 sl.).

Tko nema nikakve čežnje, taj je nijem pred Bogom, koliko god njegovo vikanje glasno odjekivalo u ušima ljudi. A tko čezne, taj pjeva u srcu, makar jezik i šutio. To znači da trebamo moliti Gospodina da nas oslobodi ne samo od grešne nezasitnosti, već i od prebrze zasićenosti, koja više ništa ne žudi. Trebamo ga uvijek iznova moliti da nam očuva sposobnost da se radujemo njegovim darovima, da u nama probudi glad za istinom i pravdom, žeđ za novim spoznajama, žudnju za susretom i zajedništvom s drugim ljudima i čežnju za Njim.⁷³⁰

2) Grešne žudnje i želje

Iako smo gore kazali da su žudnje i želje preduvjet puninskog čovjekova razvoja, to ne znači da treba odobriti svaku vrstu požude. Deveta i deseta zapovijed izričito zabranjuju grešne žudnje i želje. U stvari, svima nam je jasno da neuredna

728. Usp. CONF. ÉPISCOP. DE BELGIQUE, Livre, 208.

729. Imenica 'hamuda' dolazi od glagola 'hamad', što znači „žudjeti”, „željeti”. To je glagol koji susrećemo u devetoj i desetoj zapovijedi. Već se i odatle daje zaključiti da se tu ne zabranjuje žudnja kao takva, nego samo grešna žudnja.

730. Usp. H. NITSCHÉ (ur.), Die Zehn Gebote, 109. To stanje duha vrlo lijepo izražava psalmist kad pjeva: „Kao što košuta žudi za izvor-vodom, / tako duša moja čezne, Bože, za tobom” (Ps 42,1).

ili grešna požuda u obliku lakomstva, slavohleplja, pohlepe za užitkom, itd., ima razorno djelovanje za dotičnog pojedinca i druge ljude s kojima taj čovjek živi. U tom duhu rabi Eleazar Hakkappar reče: „Zavist, požuda i slavohleplje nose čovjeka iz svijeta”.⁷³¹ Već nam i knjiga Postanka jasno daje do znanja da je i iskonski grijeh imao svoje izvorište u neurednoj požudi. A Isus sa svoje strane upozorava da zlim činima prethode zle misli, želje, požude (usp. Mt 15,17-20; Mk 7,18. 20-23). I Jakov u svojoj poslanici snažno iznosi na vidjelo razorno djelovanje neuredne požude (Jak 4,1).

Na prvi pogled izgleda da je i grešna požuda usmjerena na nešto pozitivno. Napasnik nas preko nje želi uvjeriti da trebamo razmrskati određene okvire, ukoliko želimo da se druge, dosada nerazvijene i neiskušene strane i mogućnosti našega bića ostvare. Tako, npr., jedan oženjen čovjek, koji se „zagledao u ženu svoga bližnjega”, vjeruje i nada se da će s njom naći to dugo žuđeno proširenje životnih mogućnosti. Obmanjujuća i zavodljiva mogućnost, koja budi požudu, ukazuje se kao „obećanje jedne nove zemlje, novih mogućnosti, novog razvoja”.⁷³² Žudnja za intenzivnim samoostvarenjem može postati tako jaka, da je čovjek spreman prijeći preko svih ograničenja, čak pregaziti pravo i sreću drugih. Na toj pozadini lako uviđamo razornu silu nekontrolirane požude. Tu nam biva jasno da su na tom području potrebna određena ograničenja, i to upravo radi samoostvarenja svih u slobodi. Nažalost, često dugo traje dok čovjek upozna i prizna takve granice kao spasonosne i obogaćujuće. Preko tih ograničenja se potencijalna energija naših strasti ispravno usmjerava. Drukčije rečeno, ta stega ima za cilj da očovječi silinu naših žudnji, da je učini konstruktivnom i da ne dopusti da se pretvori u razornu silu za nas i za druge. Iskustvo nam svakoga dana pokazuje da nas nekontrolirana grešna požuda može dovesti do toga da svoga „brata-rivala” „isključimo” ili „likvidiramo”, da proširujemo svoju slobodu na štetu drugih, što je sve skupa duboko nečovječno. Sve nam to pokazuje da neukročena požuda može biti korijen i izvorište mnogih oblika ljudske bezobzirnosti. S pravom stoga Ben Soma, na pitanje: „Tko je jak?”, odgovara: „Tko ovlada svojom strašću!”.⁷³³ Iz svega toga jasno proizlazi da je neophodno potrebno uljuđivanje ljudskih žudnji i želja, tj. kultura žuđenja.

---

731. Mišna, Abbot 4,21.

732. H. WEBER, u: W. SANDFUCHS, Die Zehn Gebote, 129.

733. Mišna, Abbot 4,1. Tu nalazimo još i ova pitanja i odgovore: „Tko je mudar? Onaj tko uči od svakog čovjeka! . . . Tko je bogat? Onaj tko se raduje onomu što ima! . . . Tko je čašćen? Onaj tko druge časti. . .”

3) Uljuđivanje ljudskih žudnji i želja

Deveta i deseta zapovijed Dekaloga nalažu kontrolu naših žudnji i želja, odnosno traže da se te žudnje i želje uljude. One nam daju do znanja da ne smijemo postati robovi svojih nagona, strasti, požuda i želja. Te dvije zapovijedi traže od nas da sva ta nagnuća ukrotimo, da ih stavimo pod našu kontrolu, da njima ovladamo. U tom istom duhu se kreće i naša narodna mudrost kad kaže da su „strasti dobre sluge, a loši gospodari”. Dosljedno tome, čovjek bi se prema njima trebao postaviti tako, da mu one služe, a ne da on njima služi. Kao razumsko i oduhovljeno biće, čovjek je to dužan i kadar učiniti. Upravo se u toj samokontroli nalazi jedna od specifičnih označnica čovjeka, koje ga razlikuju od svih drugih živih bića. U stvari, ta druga živa bića žive po nagonu, instinktivno.⁷³⁴

Da bi čovjek bio sretan, potrebno je da u sebi postigne duhovnu ravnotežu: da živi i djeluje u suglasnosti sa samim sobom, sa svojom savješću. Mišljenje i osjećanje, žuđenje i djelovanje trebaju biti utemeljeni na jedinstvu jedne i nerazdijeljene osobnosti. Tek kad je čovjek to postigao, on nalazi i razotkriva u sebi čovjeka. Samo u tom slučaju može u punom smislu reći: čovjek sam!⁷³⁵

Dvije zadnje zapovijedi Dekaloga nemaju za cilj da potisnu i usmrte svaku požudu, čežnju, strast. To je budistički i stoički ideal, ali ne i biblijski. Iskustvo pokazuje da se golo potiskivanje žudnje negativno odražava u životu ljudi. To dolazi do izražaja u namrgođenom licu, u grčevitom držanju; u jednu riječ, takav čovjek ostavlja dojam da je nesretan.⁷³⁶ Dosljedno tome, ovdje ne može biti riječ o potiskivanju i usmrćivanju žudnji, nego o njihovom ispravnom usmjeravanju, pročišćavanju, uljuđivanju. Bog je zainteresiran za to uljuđivanje naših žudnji i želja. Oko toga se, stoga, svaki čovjek treba truditi. Gdje nema tog pročišćavanja, tu se rađaju bezobzirni ljudi, koji — da bi postigli i ostvarili ciljeve svojih požuda — jednostavno gaze preko „leševa”. S tog razloga treba već djeci posvješćivati pozitivnost dobrih misli i želja kao i negativnost zlih misli i želja. Drukčije rečeno, treba ih već od najranije mladosti osposobljavati i navikavati na higijenu fantazije, srca, volje i uma. Askeza, koja je nužna za tu duhovnu higijenu, služi jačanju našega „ja”. Takav čovjek može reći u svim situacijama života: ovo hoću, ovo neću! Upravo slobodno društvo ima potrebu od takvih suverenih ljudi, da bi moglo opstati. U tom viđenju se askeza ne ukazuje kao nekakvo mazohističko i mizantrop-

734. To znači da se u čovjeku, koji se prepusti isključivo nagonskom i instinktivnom životu, razrušuje jedna od bitnih ljudskih označnica, razgrađuje čovječstvo.

735. Usp. H. NITSCHÉ (ur.), *Die Zehn Gebote*, 102.

736. Donedavno se takve ljude u našim zajednicama stavljalo kao uzor „kreposti” i „svetosti”. Međutim, takva „svetost” nikoga nije privlačila. Takve „mrzovoljne svece” se može susresti i na ulicama Jeruzalema među židovskim „pobožnjacima”.

sko samoopljenjivanje, nego kao opušteno, veselo i uistinu slobodno ovladavanje samim sobom. Jasno, da to čovjek postigne, potrebne su borbe i napori.⁷³⁷

U čovjekovoj nutrini začinje se i rađa svaka zla odluka. U stvari, prije nego prijeđu u čin, grijesi su već počinjeni u srcu. Vanjsko izvršenje samo je izraz onoga što se već zbililo u nutrini. Isus je tu posve jasan. On već te nutarnje grešne želje, namjere, nakane, odluke — čak ako i ne prijeđu u čine — kvalificira kao grijeh (usp. Mt 5,28). Na taj nam način daje do znanja da treba voditi kontrolu nad korijenom i izvorištem ljudskih misli, želja, odluka — nad ljudskim srcem (Izr 4, 23). Po Isusu, u srcu se začinju i iz njega „izlaze zle misli, ubojstva, preljubi, bludnost, krađe, lažna svjedočanstva, psovke” (Mt 15,19). Dakle, u semitskom mentalitetu srce je središte ljudskih odluka i sjedište ljudske odgovornosti. Dosljedno tome, ako želimo spriječiti zlo u samim njegovim začecima, u korijenu, onda se trebamo truditi oko „čistoće srca”. Isus o tome češće govori i na to svraćá pozornost (usp. Mt 5,8; 5,28; 15,19).⁷³⁸ Iz tog njegovog nauka jasno proizlazi da se ta „čistoća srca” ne ograničava samo na područje dviju zadnjih zapovijedi Dekaloga, nego da se proteže i na sve druge zapovijedi (usp. Mt 15,19-20). Kad Isus govori o „čistom srcu”, on misli na „istinito”, „autentično”, za Boga i njegovu volju opredijeljeno, nerazdijeljeno srce, to je pročišćeno srce pred Bogom, srce koje nije razdijeljeno između Boga i sebičnih strasti, nego je potpuno usmjereno na Boga i njegovu volju. Drukčije rečeno, misli se na „jednostavno” srce (*simplex corde*), srce „od jednog komada”, monolitno srce.⁷³⁹ U stvari, osnovno je značenje riječi „čist”: „istinit”, „autentičan”, „nepomiješán” (npr. čisto zlato, čisto vino, itd.). Izričaj „čisto srce” evocira također „prozirnost”. Tako, npr., dok je staklo čisto, ono je prozirno, propušta svjetlost. U tom smislu Isus veli: „Blago onima koji su čista srca, jer će Boga gledati” (Mt 5,8).⁷⁴⁰ Potpuno dosljedan tom svom nauku, Isus daje do znanja svojim sljedbenicima da je moguće izgraditi novo ljudsko društvo (pripadnike kraljevstva Božjega) samo ako dođe do duboke promjene u čovjekovu srcu.⁷⁴¹

737. Usp. A. EXELER, *Die Zehn Gebote*, 200.

738. Već i Stari zavjet govori o važnosti „čista srca”. To posebno dolazi do izražaja u psalmima. Među ostalim tu čitamo i ovo: „Tko će uzici na Goru Jahvinu, / tko će stajati na svetom mjestu njegovu? / Onaj u koga su ruke čiste i srce nedužno” (Ps 24,3-4) i „Čisto srce stvori mi, Bože, / i duh postojan obnovi u meni!” (Ps 51,12).

739. Poznato je da Isus nije volio one koji su bili „*duplices corde*”, razdijeljeni u srcu. Oni su za njega bili omraženi hipokriti, licemjeri, „farizeji”.

740. Usp. CONF. ÉPISCOP. DE BELGIQUE, *Livre*, 208 sl.

741. Na žalost, „mnogi politički revolucionari vjeruju da prvo treba radikalno promijeniti političku i ekonomsku strukturu i da će se tako kao drugi i gotovo nužni korak, promijeniti i ljudski duh: da će jednom uspostavljeno novo društvo skoro automatski proizvesti novo ljudsko biće. Oni ne vide da će nova elita, koja je motivirana istim karakterom kao i stara, nastojati ponovno uspostaviti uvjete starog društva. . . Francuska i ruska revolucija očiti su primjer toga” (E. FROMM, *Imati ili biti*, 162).

Svagdašnje nam iskustvo bjelodano potvrđuje da zlim činima prethode zle misli i želje. Nepobitno je da su grešne želje i zle požude izvor svemu zlu što ga ljudi čine. U stvari, iz zlih misli i želja — iz opakoga srca — rađaju se svade i ubojstva, krađe i otimačine, preljubi i nepravde svake vrste (usp. Mt 15,19-20). Vanjski čini su samo izraz tih nutarnjih opredjeljenja.⁷⁴² U tom smislu je Filon sasvim ispravno zapazio kad je napisao da svi prevrati, izdaje, neprijateljstva i ratovi izviru iz jednog jedinog izvora: „iz žudnje za bogatstvom, za slavom, za užitkom. . .”.⁷⁴³ Polazeći od tog uvjerenja da su zle želje izvor svih zala, Hermin Pastir upozorava kršćanina: „Udalji od sebe svaku zlu želju; odjeni se dobrom željom”.⁷⁴⁴ Očito je da je tu zla želja, koja čovjeka dovodi do smrti (usp. Post 44,4 i 45,3), opisana u terminima koji evociraju dvije zadnje zapovijedi Dekaloga. Iz svega toga jasno proizlazi da je sveta dužnost i obveza svakoga čovjeka voditi kontrolu nad svojim mislima i željama, odnosno čuvati svoje srce čistim! Deveta i deseta zapovijed Dekaloga mogu nam poslužiti kao ispit savjesti za našu nutrinu. One nam daju do znanja da Božji zakon ne ravna samo izvanjske čine, nego i čovjekova nutarnja opredjeljenja.⁷⁴⁵ Dakle, te zapovijedi su jedan od ranih uvida u činjenicu da nutarnji život čovjeka određuje njegovu sudbinu. Tu se izlazi iz vanjskog svijeta čina i riječi, zlodjela i kazne, i ulazi u tajno mjesto gdje se začinje i ima svoj početak svako dobro i svako zlo — u čovjekovo srce. Naše zapovijedi ne zabranjuju samo zle čine već i zle želje koje dovode do čina koji su zabranjeni u prethodnim zapovijedima (= preljub i krađa). To je najviši vrhunac do kojega se vinula jedna religija.⁷⁴⁶

Polazeći od psihološkog realizma, Biblija priznaje da je težnja čovjekova srca zla od mladosti (Post 8,21). Čovjek je naprosto natočen zavišću i grešnom požudom. Ako je to tako, samo po sebi se nameće pitanje: ne traže li ove dvije zapovijedi od čovjeka previše, nemoguće? Nema sumnje da nas deveta i deseta

742. Preko tih izvanjskih čina već smo i mi ljudi kadri sići u čovjekovu nutrinu, razotkriti njezina nutarnja usmjerenja i opredjeljenja, prosuditi čovjekovo srce. Međutim, Bog već i prije tih izvanjskih čina vidi pokrete našega duha, prodire svojim božanskim duhom u tajne zakutke našega srca. I ti nutarnji tajni pokreti našega srca i duha, već su pod Njegovom kontrolom i podliježu Njegovu sudu. Tu se nalazi razlog zašto Bog može biti jedini pravi čovjekov sudac.

743. FILON, De decal. 153.

744. HERMIN PASTER, 44,1.

745. Usp. A.M. GREELEY, The Sinai Myth, 185 sl.

746. Usp. G.E. WRIGHT-H.H. SHIRES-P. PARKER, Deuteronomy, 369. Ima ih koji drže da te zapovijedi pretpostavljaju psihološki razvoj čovjeka (istančanost njegovih misli i savjesti), koji ne odgovaraju stupnju razvoja čovjeka iz Mojsijeva vremena. Takvima treba kazati da je Dekalog, u ovom obliku u kome ga mi danas čitamo, bio sastavljen tek poslije nego su veliki izraelski proroci govorili. Hošea, Jeremija, Izaija i Ezekiel govore kao i Dekalog (usp. Hoš 4,2; Jr 7,9; Ez 18,5-9; 22,7-12). Ne može se nikako reći da se s njima Izrael nije vinuo do razine istančane moralne svijesti i do pojma nutarnjosti nakana.

zapovijed uvijek iznova stavljaju u krizu, obznanjuju nam slabost i nestabilnost vlastitog karaktera (usp. Rim 7,7). Ta bi nas spoznaja trebala učiniti pomirljivijima i blažima prema bližnjemu. Iskustvo vlastitih grešnih požuda moralo bi na nas iz sigurnog i superiornog položaja moralnih sudaca uvrstiti u zajednicu onih koji su potrebni pomoći. To iskustvo nas ipak ne smije dovesti do protestantskog stava koji upravo na ovim dvjema zapovijedima pokazuje bespomoćnost i izgubljenost čovjeka. Polazeći s tog stajališta, oni izvlače čovjeka iz samoodgovornosti i premještaju ga u pasivitet milosti. Nasuprot tome pasivističkom stavu, židovi i katolici predstavljaju aktivno životno držanje, koje čovjeka ostavlja u punoj samoodgovornosti i priznaje mu sposobnost da nadvalada zlo.⁷⁴⁷

Psihoanaliza i dubinska psihologija, individualna psihologija i psihologija ponašanja dale su nam nove spoznaje koje bacaju svjelo do u dnutke duše i otkrivaju zakonitosti i razložnosti ovoga i onoga postupka. Ta produbljena spoznaja našega duševnog stanja osposobljava nas za jaču i uspješniju kontrolu našega nagonskog života. Mi smo danas upućeniji u taj komplicirani mehanizam duše i možemo stoga s više uspjeha i s novom budnošću pristupiti ostvarivanju zahtjeva dviju zadnjih zapovijedi Dekaloga.⁷⁴⁸

3. Značenje glagola 'hamad' (= žudjeti) i 'ava' (= željeti)

Cjelokupna problematika tumačenja dvete i desete zapovijedi vrti se oko značenja koje treba dati glagolu 'hamad' (žudjeti).⁷⁴⁹ U stvari, osnovno pitanje koje nam se ovdje nameće jest to da li se zabrana iz naših zapovijedi odnosi – kao što je to slučaj u prethodnim zapovijedima – na izvanjske čine (koje se ima u planu izvršiti) ili već i na samu nutarnju želju. Na to pitanje ne postoji jedan jedinstveni odgovor. Jedna grupa bibličara – polazeći od konteksta (sve druge zapovijedi ravnaju izvanjske čine), filoloških motiva (usp. Pnz 7,25; Izl 34,24) i nespremnosti da visoku i istančanu duhovnost Govora na Gori (Mt 5-7) pripuste već na ovom stupnju – ograničava zabranu naših zapovijedi na izvanjske čine. Druga grupa bibličara – polazeći od potrebe da se napravi jasna razlika između šeste i sedme zapovijedi u odnosu na devetu i desetu (inače bi se radilo o čistom ponavljanju) i od značenja glagola 'hamad' (usp. Iz 1,29; 44,9; 53,2; Ps 39,12; 68,17; Job 20,20; Izr 12,12) – drži da se zabrana proteže već i na samu nutarnju

747. SCHALOM BEN-CHORIN, Das Zehnwort, 167. Razumije se, uz Božju pomoć koju je Bog spreman dati svima koji su odlučni boriti se protiv zla i zloga.

748. ISTI, Ondje, 166.

749. Usp. B.S. CHILDS, Exodus, 425; M. NOTH, Esodo, 108; A. FANULI, L' Alleanza, 525.

želju (usp. Post, 4,7; 8,21; 20,4-7; Job 31,1).⁷⁵⁰ Središnjost glagola *'hamad'* u našim zapovijedima i podijeljenost bibličara glede dometa njegova značenja u ovom konkretnom kontekstu, obvezuju nas da podrobnije razmotrimo značenje tog glagola.

Hebrejski termin *'hamad'* izražava nešto što je zbog svog oblika, sjaja ili nutarnje vrijednosti vrijedno žudnje ili težnje da se prisvoji. Takva osoba ili stvar budi u nama udivljenje, simpatiju, čežnju. U tome se *'hamad'* približava glagolu *'ava'*, koji znači 'htjeti', 'željeti', 'žudjeti'. U stvari, taj potonji glagol se nerijetko upotrebljava kao dopunska paralela glagolu *'hamad'* (usp. Post 3,6; Izr 6,25; Ps 68,17) ili se s njim izmjenjuje kao sinonimni termin (usp. Izl 20,17b; Pnz 5,21b).⁷

Pnz 5,21b).⁷⁵¹ I jedan i drugi glagol mogu imati pozitivno i negativno značenje. O kojem je značenju riječ, treba uvijek iznova odrediti na osnovi konteksta u kojem ti glagoli dolaze.⁷⁵²

Prvi koji je ozbiljnije i detaljnije pokušao odrediti značenje glagola *'hamad'* bio je J. Hermann. Bilo je to davne 1927. godine.⁷⁵³ Njegovo istraživanje ga je dovelo do zaključka da taj hebrejski glagol ima bitno realistični naboj a ne samo psihološki, odnosno da ne označuje pustu želju ili instinktivnu privlačnost nego da već uključuje namjeru da se žudnja provede u djelo. Po njemu, dakle, nije riječ o glagolu koji uključuje samo žudnju koja ne bi bila doli nutarnji pokret volje, već o radnji koja uključno sadrži spletke koje vode do posjedovanja žuđenog objekta. Posrijedi je, dakle, učinkovita želja koja ide za tim da se dokopa žuđenih osoba ili stvari. Ukratko, hebrejski glagol *'hamad'* je vrlo realističan; on ne izražava samo čistu želju za nekim ili nečim, već uključuje planove i spletke koji vode do prisvajanja onoga za čim se žudi. To je nutarnji čin volje koji je usmjeren prema izvanjskoj akciji. Dakle, radnja tog glagola nije ograničena samo na djelokrug etike ljudskog mišljenja, nego se proteže i na područje etike ljudskih namjera, odluka i akcija. Drukčije rečeno, taj glagol sadrži u sebi čitavi proces od pogleda, udivljenja, buđenja žudnje, stvaranja odluke da se dokopa žuđenih osoba ili stvari i odlučnost da se poduzmu sve akcije kako bi se te žudnje provele u djelo.⁷⁵⁴

750. Usp. A. PENNA, Deuteronomio, 108.

751. Usp. G. WALLIS, Hamad, u: G.J. BOTTERWECK-H. RINGGREN (iz.), Theologisches Wörterbuch zum Alten Testament, II (Verlag W. KOHLHAMMER), Stuttgart-Berlin-Köln-Mainz 1977, stup. 1021 sl.

752. Naprotiv, hebr. glagol *'havva'* (strasno žudjeti, čeznuti za čim) označuje uvijek zlu, protužansku želju. Dosljedno tome, i imenica *'hava'* ima uvijek negativno značenje (= grešna strast, pokvarenost, zloća).

753. J. HERMANN, Das Zehnte Gebot, u: Fest. Sellin, Leipzig 1927, 69-82.

754. J. HERMANN, Ondje; usp. A. FANULI, L' Alleanza, 526; CONF. ÉPISCOP. DE BELGIQUE, Livre, 208; B.S. CHILDS, Exodus, 425; M. NOTH, Esodo, 205; R. GNUSE, You shall, 8; R. LAVOIE, Exégèse, 132 sl. Uostalom, zna se do čega je stalo onome koji žudi.

Na te gore iznesene zaključke Hermanna je potakla činjenica što iza glagola *'hamad'* u Starom zavjetu vrlo često dolaze glagoli akcije, posebno glagol *'lakah'* (= uzeti). Navodimo samo tri primjera za tu činjenicu. Akon veli Jošui: „Vidjeh u plijenu lijep šinearski plašt, dvije stotine srebrnjaka i zlatnu šipku vrijednu pedeset srebrnjaka, pa se *polakomih* (gl. *'hamad'*) i *uzeh* sebi” (Još 7,21a). U Ponovljenom zakonu Izraelcima se naređuje: „Likove njihovih kumira spali! Ne *hlepi* (*'hamad'*) za srebrom i zlatom što je na njima; ne *uzimlji* ga (gl. *'lakah'*), da ne budeš njime zaveden” (Pnz 7,25; usp. Još: Izl 34,24b; Post 3,6; Mi 2,2). A otac upozorava sina glede žene ovako: „Ne *poželi* (*'hamad'*) u svom srcu njezine ljepote / i ne daj da te *osvoji* (*'lakah'*) trepavicama svojim” (Izr 6,25). U svim tim primjerima glagolom *'hamad'* izraženo je temeljno opredjeljenje prema komu je usmjereno cjelokupno biće čovjeka.

Ponovno su se detaljnije o značenju glagola *'hamad'* pozabavili J.J. Stamm i A. Alt.⁷⁵⁵ Oni su u potpunosti prihvatili rezultate Hermannova istraživanja. K tome, Alt je uz pomoć natpisa iz Keratepe potkrijepio Hermannov zaključak da *'hamad'* izražava u isto vrijeme emociju i odgovarajuću akciju. Taj natpis je pisan starim feničkim jezikom. U njemu je upotrijebljen glagol *'nhmd'* sa značenjem 'dokopati se', 'prisvojiti'. Naime, taj glagol tu označava porive i čine pomoću kojih se neki strani kralj želi dokopati jednog novog grada.⁷⁵⁶ Čini se da i u ugaritskom korijen *'hamad'* ima smisao žudnje koja u sebi uključuje spletke da se ta žudnja odjelotvori.⁷⁵⁷

Na osnovi gore iznesenih uvida dalo bi se zaključiti da je žudnja iz devete i desete zapovijedi Dekaloga zabranjena kao polazišna točka podmuklog ili otvorenog pokušaja da se prisvoji nešto što pripada drugome. Ako je to tako, onda bi se izvorno značenje naših zapovijedi moglo ovako parafrazirati: „Ne poduzimaj ništa da bi ušao u posjed onoga što pripada drugima”.⁷⁵⁸ Dakle, naše zapovijedi zabranjuju istodobno grešnu požudu i akciju koja se poduzima da se ta grešna požuda ostvari. Drukčije rečeno, ta akcija je implicitno i neizostavno uključena već u „grešnoj požudi”. Ovdje nismo više isključivo u okviru etike mišljenja, u kojoj bi se već žudnja kao takva osuđivala kao grešna. Tu se već prelazi na područje etike ljudskih namjera, odluka, planiranih pothvata. Dosljedno tome, nije grešno diviti se lijepoj ženi svoga bližnjega ili dobrima koja on ima. Nije grešno ni ako netko želi imati lijepu ženu kao što je ima njegov bližnji ili posjedovati

755. J.J. STAMM, *Der Dekalog im Lichte der neueren Forschung*, Bern 2 1962; A. ALT, *Das Verbot des Diebstahls im Dekalog*, u: *KISch I* (1953) 333-340.

756. A. ALT, *Das Verbot*, 334; usp. R. LAVOIE, *Exégèse*, 133; R. GNUSE, *You shall*, 8; B.S. CHILDS, *Exodus*, 426; G. WALLIS, *Hamad*, stup. 1027.

757. J. GRAY, *The legacy of Canaan*, Leyde 1957, 65.

758. Usp. H. SCHÜNGEL-STRAUMANN, *Decalogo*, 70; W.J. HARRELSON, *Ten Comandments*, 571.

dostatna dobra kao što ih posjeduje njegov bližnji. Naše zapovijedi žele kazati da mi ne smijemo sebi dopustiti da budemo do te mjere privučeni ženom našega bližnjega i njegovim dobrima, da kujemo planove kako ćemo mu ih oduzeti. Kada blagostanje i sreća jednog čovjeka bude takvu zavist kod drugoga, da ovaj već kuje planove kako će mu sve to razrušiti, onda je to „grešna požuda” koju osuđuju dvije zadnje zapovijedi Dekaloga. Dakle, nije samo buđenje žudnje za tuđom ženom ili za tuđim dobrima već samo po sebi zlo kao takvo; nije to ni buđenje određenog osjećaja zavisti nad blagostanjem ili bračnom srećom drugoga. Jedanako kao i zdrava ljubomora, i ti osjećaji mogu biti i pozitivno vrednovani. Naime, sve to može djelovati stimulativno na čovjeka da se i on bori u životu da na pošten način pribavi blagostanje sebi i svojoj obitelji i da nađe bračnog druga s kojim će živjeti sretno i blagoslovljeno. Tek kad se ti osjećaji žudnje i zavisti pretvore u destruktivnu silu, u skrivene ili otvorene pokušaje i planove da se blagostanje ili bračna sreća drugoga razore, tada imamo posla s pravim-pravcatim grijehom. Takav postupak se protivi biblijskom poimanju vlasništva i nedirljivosti ljudske osobe. Taj nauk nam kaže da se ne smije proširivati svoje bogatstvo na štetu drugih i graditi svoju bračnu sreću na zgarištima tuđe bračne tragedije.⁷⁵⁹

I židovska izvanbiblijska literatura vodi nas do istih zaključaka. Tako se u *Mekhilti* na Izl 20,17, s uputom na Pnz 7,25, kaže: „Jednako kao što je tamo zabranjeno prometanje svake požude u čin, tako je i ovdje prometanje požude u čin zabranjeno”.⁷⁶⁰ Iz te izjave jasno proizlazi da se ne osuđuje požuda kao takva, nego namjera da se grešna požuda provede u djelo. U tom duhu treba tumačiti i Filonovu tvrdnju da su ratovi i sva druga zlodjela proizišli iz jednog jedinog izvora: „iz požude (*epithimia*) za bogatstvima ili slavom ili užitkom (*hedone*)”.⁷⁶¹ Dakle, i to Filonovo tumačenje devete i desete zapovijedi Dekaloga u protivnosti je s pokušajem da se njihovo značenje svede na čistu etiku mišljenja. Tome zaključku se ništa ne protivi ni Filonova tvrdnja da je sama namjera ubojstva (tj. odluka da ga se učini) isto zlodjelo kao i samo ubojstvo.⁷⁶² Čini se da upravo u tom duhu treba shvaćati i tumačiti i Isusovu radikalnu izjavu u Govoru na Gori, koja glasi: „A ja vam kažem da je svaki, koji s požudom pogleda ženu, već u svom srcu s njom učinio preljub” (Mt 5,28).⁷⁶³

759. Usp. G. WALLIS, Hamad, stup 1031.

760. Navedeno prema: G. WALLIS, Hamad, stup. 1029.

761. FILON, De Decal., 28, 153. On tu obrađuje požudu (*epithimia*) u duhu stoičke predaje, tj. kao stvarnost koja unosi nemir u dušu i na taj način urađa borbama i ratovima.

762. FILON, De specialibus legibus, III, 86.

763. Po našem sudu, ni taj se stavak Govora na Gori ne smije svoditi na čistu etiku mišljenja. Isus tu želi kazati da je onaj, koji je odlučio napraviti preljub, već učinio to zlodjelo. Drugim riječima, on je u moralnom pogledu već odgovoran za taj čin, makar on nikada i ne prešao u djelo. Isus tu ne donosi nikakav novi vid u odnosu na dvije zadnje zapovijedi Dekaloga, nego samo daje njihovo ispravno tumačenje.

U novije vrijeme Hermannovu tezu je ponešto revidirao W.L. Moran.⁷⁶⁴ Prije svega on drži da je sporno da li glagol *'hamad'* u svakom slučaju uključuje prisvajanje žuđenih osoba ili stvari. Misli da ima slučajeve u kojima emociju sadržanu u glagolu ne slijedi odgovarajuća akcija.⁷⁶⁵ Međutim, njegova se revizija odnosi u prvom redu na rezultate Hermannova istraživanja za glagol *'ava'* (= htjeti, željeti, čeznuti) iz Pnz 5,21b. Naime, u toj verziji Dekaloga glagol *'hamad'* iz Izl 20,17 zamijenjen je u posljednjem članu zapovijedi s glagolom *'ava'*. Polazeći od činjenice da taj potonji glagol može izražavati nutarnje pokrete srca kojima ne slijedi nužno čin, Hermann je smatrao da je deuteronomijski pisac izborom tog glagola želio pounutrašnjiti sadržaj naše zapovijedi, odnosno radikalizirati ga. U tom slučaju zabrana naše zapovijedi odnosila bi se i na same nutarnje misli i gole želje.⁷⁶⁶ Naprotiv, Moran je u svom članku pokušao dokazati da se glagol *'ava'* (Pnz 5,21b), koji stoji kao paralela glagolu *'amad'* (Pnz 5,21a), može s tim potonjim glagolom izmjenjivati kao sinonim. U stvari, i glagol *'ava'* uključuje u sebi često emociju i odgovarajuću akciju (usp. Izr 23,6). Uostalom, da je deuteronomijski pisac stvarno želio redefinirati značenje glagola *'hamad'* – kako to drži Hermann i njegovi pristaše –, on bi ga sigurno zamijenio u oba člana zapovijedi, što nije slučaj. Jednako tako ne stoji ni tvrdnja da su prevodioci Septuaginte pounutrašnjili i radikalizirali tu zabranu, time što su je u obje verzije Dekaloga preveli grčkim glagolom *'epithimeo'*.⁷⁶⁷ U stvari, oni se služe tim glagolom i onda kad prevode *'hamad'* na onim mjestima gdje je on nedvosmisleno realističan. Dakle, iz svega izlazi da deuteronomijska zamjena glagola *'hamad'* s *'ava'* ne nosi sa sobom kvalitativnu razliku pristupa u shvaćanju i tumačenju naše zapovijedi, odnosno da nije izraz želje da se ta zapovijed radikalizira i pounutrašnji.⁷⁶⁸

Deveta i deseta zapovijed nas ponovno prisjećaju na zabranu preljuba i krađe. Dok se u šestoj i sedmoj zapovijedi osuđuje izvanjska akcija preljuba i krađe, ove dvije potonje zapovijedi zabranjuju i osuđuju već i samu nutarnju grešnu želju (namjeru, odluku) da se ti čini naprave, odnosno želju koja je usmjerena na to da se provede u djelo.

764. Usp. W.L. MORAN, The conclusion of the Decalogue (Izl 20,17; Pnz 5,21), u: CBQ 29 (1967) 543 sl.

765. Moguće je da ta njegova tvrdnja ima pokriće u nekim biblijskim navodima u kojima dolazi glagol *'hamad'*. Smatramo, ipak, da to nije slučaj u Izr 6,25, koji on navodi kao odlučni primjer za to. Naprotiv, mi smo gore naveli taj primjer kao očiti dokaz za ono što tvrdi Hermann.

766. To i takvo tumačenje te izmjene usvaja i R. GNUSE (You shall, 8). On drži da je na taj način zabranjena požuda pounutrašnjena, ograničena na nutarnje duševno raspoloženje. Polazeći s tog istog stajališta, H. Schüngel-Straumann zaključuje da u Pnz 5,21b imamo anticipaciju novozavjetnog tumačenja desete zapovijedi (Decalogo, 71-74).

767. Protiv R. LAVOIE-a (Exégèse, 136) i R. GNUSE-a (You shall, 8).

768. Usp. B.S. SHILDS, Exodus, 427.

4. „Ne poželi žene bližnjega svoga” (Izl 20,17)

Prema stvarateljskom Božjem planu, ljubav između muža i žene u braku trebala bi i mogla biti takva da se na njoj uprizoruje ljubav Božja prema ljudima. Ako se bračna ljubav živi na taj način, ona postaje živim svjedočanstvom vjere. I obratno, ako bračni drugovi svojim iznevjerenjima rastaču svoju bračnu vezu i ugrožavaju tuđu, oni neće moći pružiti to svjedočanstvo. Šesta i deveta Božja zapovijed imaju za cilj da zaštite bračnu ljubav, da očuvaju čvrstom i zdravom ljudsku obitelj.⁷⁶⁹ U tu svrhu one bračnim drugovima nalažu da ne smiju razarati svoj vlastiti brak i ugrožavati tuđi, ni činom preljuba ni grešnom požudom za tuđim bračnim drugom koja je usmjerena na preljub, koja prije ili kasnije dovodi do njega. Postoje dvije pripovijesti u Starom zavjetu koje vrlo uspješno ocrtavaju razorne učinke grešne, neukročene požude. Da bi udovoljili toj požudi, vođe naroda ne ustručavaju se gaziti preko leševa. Prva pripovijest govori o preljubu kralja Davida sa ženom Urije Hetita (2 Sam 11,1-27).⁷⁷⁰ Druga govori o odvažnoj Suzani, koja je odoljela grešnoj požudi staraca (usp. Dan 13,1-64).

Dubina šeste zapovijedi je ovdje bolje istaknuta. Tu se zlo promatra i želi ga se spriječiti u samom njegovu korijenu. Zapovijed traži od čovjeka da ostane vjeran i čist i u najintimnijim mislima i željama srca. U ovom kontekstu se uvijek iznova kroz povijest postavljalo pitanje ne traži li ova zapovijed previše od čovjeka, nešto što je njemu nemoguće ostvariti, što nadilazi njegove moći. Zar da tuđu ženu ne smije ni poželjeti? Niti je čestito pogledati! Prije svega treba kazati da je ovdje riječ „o željama, a ne o pustim mislima. To trebamo dobro razlikovati. . . Nečiste želje jesu *voljni čin*, kojima se netko priprema da u budućnosti izvrši bludno djelo. A želju ćemo pretvoriti u djelo čim nam se za to pruži prilika. Odlučujući momenat je *rađanje želje u srcu*. Tu je početak grijeha, tu je početak preljuba, a ono ostalo je samo njegovo vanjsko izvršenje. . . Čim si ti odlučio ubiti čovjeka, ti si pred Bogom postao ubojica, dok ćeš pred ljudskim zakonom postati krivac tek kada to u djelo provedeš. Ako si u duši odlučio zapaliti susjedovo sijeno i kuću, ti si već u duši postao palikuća, makar da to nisi još izvršio”.⁷⁷¹ Dakle, u našim zapovijedima imamo posla s grešnim željama-namjerama, a ne s pustim mislima. Te želje izviru iz zlog srca i nanose štetu vlastitoj i tuđoj bračnoj zajednici.

769. U stvari, bez opsluživanja tih zapovijedi prave obitelji ne bi ni postojale. Među ljudima bi bladao moral stada.

770. Vrlo je dojmljiv odvažni i otvoreni prijekor koji prorok Natan upućuje kralju Davidu na račun tog teškog grijeha. Neizbrisive su njegove riječi: „Ti si taj čovjek!” (2 Sam 12,7).

771. V. KARLOVIĆ (ur.), Dobri Pastir 1979, 130; usp. CONF. ÉPISCOP. DE BELGIQUE, Livre, 209.

Pitanje koje je generacije pred nama mučilo više nego je pravo, jest pitanje da li smo sagriješili „nečistim mislima”. Iako se priznavalo da su seksualne fantazije grešne samo ako čovjek „pristane na njih”, većina katolika ih je ispovijedala pod kategorijom „nečistih misli”. Međutim, nikada nije bilo razjašnjeno kako bi ljudska bića, koja su seksualno diferencirana, mogla živjeti u svijetu i izbjeći seksualne fantazije.⁷⁷² Što reći o svemu tome? Prije svega treba kazati da erotska težnja (želja, čežnja) nije protiv volje Božje. Zašto nas je stvorio kao čovjeka i ženu ako ne bismo smjeli čeznuti za erotskim susretom. To vrijedi ne samo za bračne drugove nego i za mlade ljude naspram njihovim budućim, mogućim partnerima. Svima nam je jasno da brakovi ne padaju s neba, nego da imaju svoju pretpovijest. Bilo bi apsurdno ako bi netko u tom procesu želio prigušivati erotsku želju. To bi moglo voditi samo k psihološkim oboljenjima. Ali, ako nije riječ o bilo kojoj ženi, već o ženi bližnjega? Smije li se onda čežnji pustiti maha? Ni u tom slučaju Bog sigurno ne traži od čovjeka da grčevitom i neprestanom borbom postigne takvo duševno stanje, da mu jedna lijepa žena nije više lijepa i vrijedna čežnje. Međutim, Bog traži od čovjeka da on tu ženu potpuno svjesno i od srca „prepusti” svome bližnjemu, jer je ona dio njega samoga, njegova druga polovica.⁷⁷³ Ali, iako seksualne misli i čežnje glede tuđeg bračnog druga, koje se spontano prezentiraju našem duhu, nisu grijesi, ipak tu treba biti oprezan. Čovjek ih ne smije svojim pristajanjem pothranjivati, razbuktavati. U tom slučaju te misli i čežnje mogle bi se pretvoriti u grešne želje, odnosno u namjeru i odluku da se počini preljub. S vatrom se nije igrati! Lako dođe do požara!

Naša zapovijed jednako vrijedi za muškarce i žene. To treba istaknuti posebno danas kad se nalazimo u eri emancipacije žene na svim područjima pa i na seksualnom. Ta emancipacija povlači za sobom i veću odgovornost žene. Sasvim je očito da se sociološke promjene odražavaju i na seksološkom području. Potpuno emancipirana žena postaje seksualno aktivnija, ne zadovoljava se više s čisto pasivnom ulogom. Dosljedno tome, i njezina odgovornost na tom području mora se promatrati na nov način. Za emancipiranu ženu, potpuno ravnopravnu partnericu muža, vrijedi sada naša zapovijed u aktivnom smislu. Naime, ni ona sa svoje strane ne smije poželjeti muža druge žene i tako razarati tuđu obitelj.⁷⁷⁴

Nažalost, danas postoje subjekti u svijetu koji idu za tim da probude i raspale požudu u nama, i to radi nje same, a sve s ciljem da od nas učine novac. Tu

772. Usp. A.M. GREELEY, *The Sinai Myth*, 185.

773. O.H. PESCH, *Die Zehn Gebote*, 124; usp. A. EXELER, *Gebote*, 201; CONF. ÉPISCOP. DE BELGIQUE, *Livre*, 209.

774. Usp. SCHALOM BEN-CHORIN, *Das Zehnwort*, 169; O.H. PESCH, *Gebote*, 125. Misao da se naša zapovijed protegne aktivno i na ženu, ne predstavlja samo modernu varijantu nego ima svoje oslonište već u biblijskoj prapovijesti, u prikazu o prvom grijehu (Post 3).

spada pornografija svih mogućih vrsta. A kad je jednom seksualna požuda apsolutizirana, ona se ne zaustavlja ni pred ženom bližnjega. U takvom viđenju žena je samo objekt zabave, sredstvo zadovoljenja nagona; njezina je osobnost pobrisana. Ali, ako se čovjek prepusti toj pornografskoj logici, on će ubrzo iskusiti duboku žalost, jer se svijet seksomanijom sužava i lišava mnogih dimenzija koje život čine smišljenim i lijepim. Seksomanija osiromašuje ljudski život i time što se u njoj dimenzija ljubavi i erosa do te mjere degradira, da se preokreće u svoju protivnost. To je razlog zašto se u pornografskoj literaturi pojavljuju u izobilju sadizam i mazohizam.

5. „Niti išta što pripada bližnjemu tvome!” (Izl 20,17)

Bez posjeda čovjek ne može uspješno živjeti niti može ostati slobodan. Zbog svega toga naša zapovijed želi zaštititi čovjekov imetak od pohlepe i gramzljivosti drugih ljudi. Ta nam zapovijed daje na znanje da možemo razrušiti svoje čovječstvo i čovječstvo drugih ljudi neobuzdanom pohlepom za imanjem. Stoga traži od nas da uljudimo težnju za imanjem i da ukrotimo grešnu zavist u odnosu na posjed naših bližnjih. Dok nas sedma zapovijed upozorava da se moramo čuvati grešnih djela protiv tuđeg vlasništva, deseta zapovijed ističe da se trebamo čuvati i grešnih želja glede tuđeg posjeda, koje bi nas mogle dovesti do grešnih čina. Dakle, sedma se zapovijed ovdje radikalizira. Čini nam se, ipak, da bi bilo pogrešno ograničavati djelokrug desete zapovijedi na etiku mišljenja. U tom slučaju postajala bi opasnost da se izgubi ne samo starozavjetna konkretnost nego da se istodobno naša zapovijed – koja treba zapriječiti prije svega jake i moćne da ne pljačkaju siromahe – pretvori u zapovijed koja od potlačenih i izrabljivanih još zahtijeva da ne budu zavidni.⁷⁷⁵ Pogledajmo sve to sada malko detaljnije.

1) Obrana posjeda

Biblijska predaja nam nedvosmisleno potvrđuje da je glavna svrha naše zapovijedi da zaštiti pravo siromaha. Ona polazi od činjenice da se čovjeka ne smije lišiti vlasništva koje mu je neophodno potrebno za produktivan život. Dosljedno tome, deseta zapovijed se okreće u prvom redu protiv onih bogataša i posjednika kojima nikad nije dosta. Bog tom zapovijedi osuđuje njihovu razornu i nezasiťnu požudu koja „gazi” po siromasima, tj. želi se još više obogatiti na njihov ra-

---

775. Usp. H. NITSCHÉ (iz.), Die Zehn Gebote, 74; A. EXELER, Gebote, 204.

čun.⁷⁷⁶ U tom pravcu su tumačili i upotrebljavali desetu zapovijed već i starozavjetni proroci (usp. Am 2,6 sl; 3,9; 4,1; 5,7; 8,4; Mi 2,1; 3,1; Iz 5,8; 10,1; Hoš 5,10). U njezinu svjetlu oni vrlo često i oštro kritiziraju bezobzirne postupke nezasićenih bogataša prema siromasima. Da se ti pohlepni bogataši ne bi pretvorili u grabežljive zvijeri – i na taj način razarali svoje vlastito čovječstvo i čovječstvo onih koje izrabljuju –, Bog ih preko ove zapovijedi uvijek iznova opominje: ne poželi ništa što po Božjem i prirodnom zakonu pripada tvome bližnjemu!

Iz svega onoga što smo gore kazali jasno proizlazi da naša zapovijed ne želi spriječiti borbu za socijalnu pravdu, za izgradnju boljeg i pravednijeg svijeta. Ona ne isključuje težnju za izmjenom imovinskih odnosa i nastojanje oko stjecanja više dobara i boljeg socijalnog položaja. Baš protivno! Plemenite težnje za uspostavljanjem pravednog društvenog uređenja i pravednijom raspodjelom dobara, imaju svoje opravdanje i utemeljenje u desetoj zapovijedi Dekaloga. Jasno onda da se jedan nepravedni velikoposjednik – čije se očito izrabljivanje radnika treba dokrajčiti eksproprijacijom sa strane države – ne može pozivati na desetu zapovijed. Time što se nepravednim bogatašima priječi da gomilaju prekomjerna bogatstva, na taj ih se način sprečava da čine nepravdu, da umnažaju bol i patnju drugima. Ako se izrabljivani protive izrabljivačima, dobivaju ti potonji priliku da razmisle, da se odluče ne činiti više te nepravde. Dakle, svojim pritvrljenjem oni im pomažu da se urazume.⁷⁷⁷ Osim toga, svima nam je jasno da će „težnja” za tuđim vlasništvom biti smanjena, ako se umanjuje broj ljudi koji osjećaju da su od drugih okradeni, oštećeni.^{777a} Sve nam to pokazuje da deseta zapovijed osuđuje samo nezasićenu pohlepu i grešnu zavist.

2) Grešna zavist

Najjasniji kao i najodvratniji oblik gramzljivosti (neuredne požude za imanjem) jest zavist na ono što drugi imaju ili što oni jesu. Po sv. Pavlu, zavist je čista opreka ljubavi (1 Kor 13,4). Već je i starozavjetni mudrac uočio da je „oko pohlepno veliko zlo” i da ništa gore nije stvoreno „od takva oka” (Sirah 31,13). Taj mudrac je iz životnog iskustva naučio da „pohlepa isušuje dušu” i da je „la-

776. Usp. H. NITSCHKE (iz.), Die Zehn Gebote, 106; O.H. PESCH, Gebote, 130. — Celestin Tomić drži da ove dvije zapovijedi brane brak i posjed Izraelca koji je odsutan zbog trgovine ili se nalazi u zarobljeništvu. Po njemu, dakle, naše zapovijedi bi zabranjivale prisvajanje dobara koja privremeno nemaju gospodara / C. TOMIĆ, Deset zapovijedi – Dekalog, u: Obnov. Život 3-4 (1988) 210; usp. M. HUTTER, Das Ehebruch Verbot im altorientalischen u: alttestamentlichen Zusammenhang, u: Bibel u. Liturgie 2 (1986) 96-104/.

777. Usp. H. NITSCHKE (iz.), Gebote, 116; O.H. PESCH, Gebote, 130.

777.a Dakle, naš vlastiti egoizam nas čini odgovornima za požudu koju budimo kod drugih.

komu oku premalen vlastiti dio" (Sirah 14,9). U jednu riječ, „zavidljivac je opak" (Sirah 14,8). O razornim posljedicama ljudske zavisti govori i Post 4,3-7.⁷⁷⁸ Biblija nam obznanjuje da je „đavolovom zavišću došla smrt u svijet" (Mudr 2,24). A svakidašnje iskustvo pokazuje da je zavist neprijatelj svakoj radosti. Analizirajući dušu današnjeg čovjeka pod tim vidom, E. Fromm zaključuje: „Nikada neću moći postati zadovoljan jer mojim željama nema kraja; moram biti zavidan onima koji imaju više i plašiti se onih koji imaju manje. No sve te osjećaje moram potiskivati kako bih se predstavio. . . kao nas mijano, racionalno, iskreno, drago ljudsko biće, kakav bi svatko želio biti".⁷⁷⁹ Dakle, deseta zapovijed ne štiti samo druge pred mojom neurednom požudom; ona štiti i mene samoga pred razornošću moje vlastite gramzljivosti i zavisti. Odajući se tim manama, čovjek škodi mnogo više sebi samome nego drugima.⁷⁸⁰

Zlobu zavidnika i pohlepnika vrlo je uspješno ocrtao već mudri Ezop. On u jednoj fabuli o zavidnom i pohlepnom čovjeku priča kako je Zeus tom čovjeku obećao da će mu ispuniti svaku želju koju zaželi, samo pod uvjetom da i njegov bližnji primi dvostruko od onoga što on zaželi. Nesposoban podnijeti misao o sreći drugoga, da drugi bude u boljem položaju od njega, on je zaželio da mu se iskopa jedno oko. S druge strane, taj isti bistri grčki um nam pripovijeda kako je bogati kralj Krez silno trpio zbog toga što nije mogao učiniti da atenski filozof Solon bude njemu zavidan.⁷⁸¹ Kako vidimo, pohlepa i zavist su kadre pretvoriti ljude u divlje i grabežljive zvijeri.

Čudna je to stvar da se mi nismo kadri radovati onome što imamo i biti zadovoljni s tim, nego uvijek žudimo za onim što netko drugi još ima. Tako dok mi drugima zavidimo na njihovu načinu života i njihovim dobrima, ti isti zavide nama. Mi uvijek mislimo da je život druge osobe bolji nego naš. To duševno stanje pučka mudrost je izrazila riječima: „U tuđe krave veće vime". Nema sumnje da je znak duševne bolesti ako mi želimo promijeniti sebe u druge, ako žudimo za onim što njima pripada, ako bismo htjeli vršiti njihove uloge. Jedan veliki general je jednom zgodom kazao da se umijeće rata sastoji u tome da se najbolje upravi s onim što se ima na raspolaganju.⁷⁸² Tu se krije i umijeće života. Svakoga je od nas Bog stvorio kao originalno biće i obdario ga posebnim darovima.

778. Tu se pripovijeda kako je Kajin iz zavisti ubio svoga brata Abela.

779. E. FROMM, *Imati ili biti*, 59. Naš autor u toj knjizi analizira sebičnost i altruizam kao dvije osnovne orijentacije karaktera. Iz te njegove analize proizlazi da smo mi danas „očito društvo nesretnih ljudi: usamljenih, zabrinutih, utučenih, zavisnih. . ." (Ondje, 58 sl.). Po njegovu sudu, razlog te nesretnosti proizlazi iz sebičnosti koja u nama prevladava.

780. Usp. H. WEBER, u: W. SANDFUCHS, *Die Zehn Gebote*, 140.

781. Usp. J. DAVIDMAN, *Smoke*, 120; D.R. SEAGREN, *Ten commandments*, 138.

782. Usp. W. BARCLAY, *Law*, 4 sl.

Mi te darove s kojima raspoložemo trebamo iskoristiti do maksimuma, a ne žudjeti za onima koje otkrivamo kod drugih. To potonje bi bilo kopiranje i nasilje nad svojom vlastitom osobom. A Bog, koji nas je stvorio kao originalna bića, ne želi da se pretvorimo u kopije. On me je stvorio ovakvoga kakav jesam, On me je postavio ovdje gdje sam, On ima svoj plan sa mnom baš na tom mjestu. Naše nije da zavidimo drugima, nego da dobro odigramo svoju ulogu.⁷⁸³

U ovom kontekstu treba istaknuti da se pod grešnom zavišću ne shvaća već sama želja da se ljepše ima; tu ne spada ni borba za socijalnu pravdu, za pravednu izmjenu imovinskih odnosa; to nije ni ljutnja nad nepravednim davanjem prednosti drugima. Osuda tih osjećaja bila bi vrlo štetna. Sasvim je normalno da se čovjek uspoređuje sa svojom okolinom. To na njega treba djelovati stimulatивно, tj. poticati ga da do maksimuma razvije svoje potencijale. Grešnom zavišću se može smatrati tek ona želja koja ide za tim da se preokrenu odnosi tako, da drugi postanu siromasi a ja da dobijem njihovo bogatstvo.⁷⁸⁴ Sigurno je da takvo nutarnje raspoloženje i namjeru osuđuje deseta zapovijed.

E. Fromm je smatrao da „pohlepa i zavist nisu toliko snažne zbog svog *inherentnog intenziteta*, već zbog poteškoća pružanja otpora javnom pritisku da se bude vuk među vukovima. Kada se promijeni društvena klima i vrijednosti. . . , nestat će najveći dio poteškoća za promjenu od sebičnosti k altruizmu”.⁷⁸⁵ Jednako su tako i pobornici komunizma držali da će dokidanjem privatnog vlasništva, odnosno njegovom kolektivizacijom, automatski nestati zavist i pohlepa. Gdje pripada sve svima – govorili su oni – tu ne može biti više mjesta za zavist i pohlepu. Međutim, život je demantirao i jedno i drugo.⁷⁸⁶ Iskustvo nam pokazuje da je autentično čovječstvo životni zadatak (i to najvažniji!) svakoga čovjeka. Ono se ne postiže automatski, nego ga treba izboriti naporom i životnom borbom. Dosljedno tome, deseta zapovijed će imati svoju valjanost u svakom obliku društva, u svakom društvenom uređenju. U stvari, egoizam, zavist i nezasićena pohlepa tako su duboko ukorijenjeni u nama, da ih nikakvo društveno uređenje ne može automatski iskorijeniti. To ostaje cjeloživotni zadatak čovjeka. Dužni smo uvijek iznova uočavati te grešne porive, i to u svim njihovim izdanjima, i potiskivati ih pozitivnim snagama.⁷⁸⁷ A najdjelotvornije spasonosno sredstvo protiv zavisti i

783. Usp. W. BARCLAY, *Law*, 5 i 48; D.R. SEAGREN, *Ten commandments*, 137.

784. Usp. O.H. PESCH, *Gebote*, 131 sl.; A. EXELER, *Gebote*, 204.

785. E. FROMM, *Imati ili biti*, 213.

786. Umjesto osobnog egoizma u tim slučajevima dolazi jače do izražaja grupni egoizam, koji nije manje opasan od prvoga.

787. Ta sloboda „u smislu nerobovanja, oslobođenosti od žudnje za stvarima i vlastitim egom, uvjet je za ljubav i produktivno bivstvovanje. Prema Eckartu, naš ljudski cilj je oslobođenje od okova vezanosti za ego, egocentričnosti, tj. od modusa imanjanja, da bismo mogli doprijeti do potpunoga bivstvovanja. . . Eckart se nikada ne umara od razotkrivanja naj-

nezasitne pohlepe jest još uvijek velikodušna darežljivost. Slobodno izabrano odricanje i nezavidno darivanje, od posebne su važnosti za razvoj i postizavanje nu-tarnje ljudske slobode.⁷⁸⁸

3) Nezasitna pohlepa

Svatko od nas razotkriva u sebi čudnu žudnju koja ga neprestano tjera da želi imati više nego ima i da se u tu svrhu uspoređuje s drugima. Same po sebi te čežnje i želje još nisu grešne. U stvari, Biblija nam kaže da stvorene stvari prois-tječu iz stvarateljske ruke dobrog Boga i da su stoga dobre. Dosljedno tome, prirodno je i normalno da težimo za tim dobrima. Čovjeku je dozvoljeno da se njima služi i da u njima uživa. Ali, Biblija istodobno upozorava da ne smijemo dopustiti da ta dobra i njihovo uživanje postanu ciljem našega života. Ona tre-baju ostati sredstva koja vode cilju, a taj je Bog na čiju je sliku i priliku čovjek stvoren.⁷⁸⁹

Svakidašnje iskustvo pokazuje da postoji mogućnost i opasnost da budemo „opsjednuti” i „tiranizirani” od onoga što imamo ili želimo imati. Nažalost, mnogi ljudi podliježu toj napasti. Žudnja za imanjem postaje tiranija za njih sa-me i za druge. Nije bogatstvo samo po sebi zlo, nego nezasitna pohlepa i poprat-ne pojave koje ona sa sobom nosi: vlastito ropstvo, iskorištavanje drugih, otvrd-nuće srca, nesposobnost da se dijele dobra s drugima, krađa, nesposobnost da se uživa u dobrima. U stvari, kada čovjeka obuzme ta strast, on postupa s drugim ljudima kao sa sredstvima profita; ne obazire se na njihovo ljudsko dostojanstvo i ne brine se za njihova prava. A Bog od nas traži da jedni druge uvažavamo i da jedni drugima služimo. Dakle, u nezasitnoj pohlepi vremenita se dobra pret-varaju u idole, a ljudi u njihove robove. A to je potpuna protivnost od onoga što je Bog želio kada je stvarao svijet i čovjeka.⁷⁹⁰ Na toj pozadini možemo lako shvatiti zašto je Isus toliko inzistirao na oslobađanju čovjeka od robovanja „ma-moni”. On opetovano upozorava na pogubnost tog robovanja (usp. Mt 6,21-24; 16,26; 19,16-26; 1 Tim 6,9; Jak 5,4-6; Lk 24,25), posvješćuje nam da je bogat-stvo prolazna vrednota (usp. Mt 6,19-20; Lk 12,16-21; 1 Tim 6,17; Jak 5,2-3), ukazuje na njegove zloupotrebe (usp. Mt 26,14-15, 27,3-10; Iv 12,4-6; Lk 16,19-

---

tananih veza ljudskog ponašanja, najskrivenijeg komešanja sebičnosti, nakana i mišlje-nja, otkrivanja strastvene žudnje za zahvalnošću i nagradom” (E. FROMM, *Imati ili bi-ti*, 105).

788. Usp. CONF. EPISCOP. DE BELGIQUE, *Livre*, 212; A. EXELER, *Gebote*, 207.

789. Usp. J. DAVIDMAN, *Smoke*, 121 sl.; CONF. EPISCOP. DE BELGIQUE, *Livre*, 211 sl.

790. Na taj način se pohlepan čovjek opredjeljuje živjeti u protivnosti sa zahtjevima ljudske prirode. Polazeći s tog stajališta, B. Spinoza je držao nezasitnu pohlepu jednim od obli-ka ljudske nezdravosti (*Etika*, 4).

31; Dj 5,1-11; 8,14-24) i nalaže da ga dobro upotrijebimo (usp. Lk 11,41; 12,33; 16,9; 18,22; 19,8-10; 1 Tim 6,18-19). Samo onaj čovjek koji ne dopusti da s njim ovlada želja za stvarima, bit će slobodan. Po Isusu, ta sloboda, to „siromaštvo u duhu” (Mt 5,3) neizostavni je uvjet da bi čovjek mogao biti sretan, blažen.

Nezasitna pohlepa je razrušitelj ljudi i država. Ona se nalazi u pozadini velikog broja zala. Povijesno iskustvo nam pokazuje da je pretjerana i neuredna želja za bogatstvom, slavom i vlašću oblik agresije koji neizbježno dovodi do sukoba i ratova. U stvari, pohlepan čovjek nije zadovoljan s onim što ima; stoga on nastoji prisvojiti i dobra bližnjega, što neizbježno unosi nemir na razini međuljudskih odnosa.⁷⁹¹ Oznaka je pohlepna čovjeka da što više ima, više želi. Nikada mu dosta! Narodna mudrost za takva čovjeka kaže: „Neće nikada imati dosta dok mu usta ne budu ispunjena crnom zemljom”. Opsjednut tom nezasitnom pohlepom zauvijek novim gomilanjem vremenitih dobara, takav čovjek nije više kadar biti sretan, nesposoban je uživati u dobrima koja posjeduje. Bosmans to i takvo duševno stanje naziva „zapadnom bolešću”. Poblize je opisuje ovako: „Sve posjedovati, a nad ničim se više ne radovati. . . To je ukrućenje i okamenjenje duha i srca. Ta skleroza označuje kraj svake sposobnosti uživanja, kraj svake životne radosti”.⁷⁹² Uistinu, ako se požuda za novcem, posjedom, vlašću, ugledom, uspjehom, seksom i drugim vremenitim dobrima ne kontrolira, može postati tako snažna da ovlada našim mišljenjem i željama, našim životom i radom. Naprosto postajemo time opsjednuti. To nam odnosi sve slobodno vrijeme i duševni mir.^{792a} Na taj način se od slobodnih subjekata pretvaramo u robove. Počinjemo se ponašati kao grabežljive zvijeri. Ništa drugo ne razrušuje našu slobodu kao ta nezasitna požuda za imanjem, za stjecanjem. Imajući u vidu sve te pogubnosti nezasitne pohlepe za imanjem, sv. Pavao s pravom tvrdi: „Zaista korijen svih zala jest srebroljublje; njemu odani, mnogi odlutaše od vjere i same sebe isprobadaše mukama mnogim” (1 Tim 6,10).

Toj nezasitnoj pohlepi, koja razrušuje našu sreću i mir, istočnjaci su se suprotstavljali stremljenjem da ništa ne žele imati. Tako Buda uči da ne smijemo žudjeti za posjedima ukoliko želimo postići najviši stupanj ljudskog razvitka.⁷⁹³ Ti ljudi su bili uvjereni da se za sreću ne traži tako mnogo. Po njima je sretan tko nema tako mnogo potreba. U tome su ih u potpunosti slijedili i stoici. Njihovo je načelo bilo: „Ako hoćete nekoga usrećiti, ne dodajte njegovu posjedu, nego oduzmite od njegovih želja”.⁷⁹⁴ I deseta zapovijed Dekaloga nas potiče da bu-

791. Usp. Ph. BOSMANS, *Liebe*, 29; A.M. GREELAY, *The Sinai Myth*, 187.

792. Ph. BOSMANS, *Liebe*, 41. Dakle, kad neuredna pohlepa za imanjem dođe u prvi plan, zapriječen je normalan i slobodan razvoj.

792.a A nutarnji mir je, prema učenju Biblije, najveće i najdragocjenije dobro.

793. Usp. E. FROMM, *Imati*, 67; J. DAVIDMAN, *Smoke*, 120.

794. Navedeno prema: W. BARCLAY, *Law*, 48.

demo zadovoljni s onim što sami imamo i da ne zavidimo drugima.⁷⁹⁵ Drugim riječima, ona od nas traži da postanemo slobodni od žudnje da sve želimo imati, da se oslobodimo od nezasićene pohlepe za uvijek novim gomilanjima bogatstava i gospodarenjem nad drugima.

Što više imamo, tim je teže biti sretan s onim što se steklo. Svakidašnje ljudsko iskustvo pokazuje da zadovoljstvo dolazi iz nutrine, a ne izvana. Ako je čovjek u svojoj nutрини nezadovoljan, nikakva dobra ovoga svijeta neće ga usrećiti. Stoga, tko misli da će to nutarnje nezadovoljstvo potisnuti uvijek novim gomilanjem vremenitih dobara, taj živi u obmani.⁷⁹⁶ U stvari, jedna od najvećih laži i obmana 20. stoljeća jest ta da se „s novcem sve može imati, čak i sreća”.⁷⁹⁷ To je osnovni „credo” potrošačkog društva u kome mi danas živimo. To društvo se sve više shvaća kao čisti ustroj zadovoljenja potreba, kao mreža potreba i njihovih zadovoljenja. A gdje još samo ta struktura potrebe određuje život, tu život postaje uzak i pretijesan. Naime, tu se čovjeka lišava njegove najbitnije oznake, razrušuje se njegova transcendentna otvorenost prema Apsolutnome. Biblijska vjera tu pravi korekcije. Ona nam jasno daje do znanja da „čovjek ne živi samo o kruhu” (Pnz 8,3; Mt 4,4). Ta ista vjera budi u nama čežnju koja nadilazi sve naše potrebe za vremenitim dobrima, odnosno koju nikakva dobra ovoga svijeta ne mogu dokraja i u potpunosti ispuniti, zadovoljiti. Svoje istinsko i potpuno ispunjenje i zadovoljenje može ta čežnja naći samo u okvirima vjere. Isus izrijeком veli da je cilj njegova dolaska na ovaj svijet bio da utaži tu čovjekovu težnju: „Ja sam došao da imaju život i da ga imaju u punini” (Iv 10,10). Sve nam to pokazuje da je i poruka devete i desete zapovijedi vrlo aktualna i za ovo naše vrijeme. Ona materijaliziranom čovjeku današnjice dozivlje u pamet da ništa od onoga što on želi imati neće ispuniti njegovu čežnju za istinskim i puninskim životom. Upozorava ga da su te neuredne želje lažni bogovi i da im ne smije žrtvovati svoj život. Ove dvije zadnje zapovijedi Dekaloga pozivaju ga da se oslobodi tih kumira. Daju mu do znanja da može postići pravu slobodu, i time sretan i spokojan život,

---

795. Kad jedna stvar pripada drugima, kad nam je zabranjena, ona samim time postaje izazovnija, privlačnija; u nama se budi želja da je prisvojimo, da je otmemo drugima. Od eden-skog vrta do dana-današnjega uvijek je bilo „najslađe zabranjeno voće”. Na vrlo istančan psihološki način opisao je tu zavodljivost „zabranjenoga” sv. Augustin u svojim „Ispovijestima” (4,9).

796. Sasvim ispravno zapaža Hermann Hesse kad piše: „Sva djeca, dok još stoje u otajstvenosti, okupirana su bez prestanka u duši s jednim važnim, sa samim sobom i sa zagonetnim vezom njihove vlastite osobe s okolnim svijetom. Tražitelj i mudrac s godinama zrelosti vraćaju se k tim zanimanjima, ali većina ljudi zaboravlja i ostavlja taj nutarnji svijet već rano i zavazda i luta tijekom cijeloga života po šarenim zabludama briga, želja i ciljeva, od kojih nijedan ne stanuje u nježnoj nutрини, od kojih nijedan ne vodi k njihovoj nutрини i kući” (Navedeno prema: E. FROMM, *Imati*, 113).

797. Ph. BOSMANS, *Liebe*, 43.

jedino s Bogom i u Bogu. Jedino pravi Bog može ispuniti i utažiti dubinske čežnje i težnje čovjekova srca.⁷⁹⁸

Unatoč jasnom upozorenju devete i desete zapovijedi, današnji se čovjek – u velikoj većini – ponaša kao da bi ljudska sreća ovisila o imanju. On očekuje ispunjenje svoga života od stvari ovoga svijeta. Ta žudnja za posjedom vremenitih dobara (novca, časti, vlasti, užitaka) tako je jaka kod današnjeg čovjeka, da se pretvara u idola; ona ga obuzima do te mjere, da zauzima prvo mjesto u njegovu srcu, ono mjesto koje bi trebalo pripadati jedino pravome Bogu. Na taj način se ta neuredna požuda pretvara u oblik idolatrije, tj. nijekanja pravoga Boga i robovanja „mamoni”.⁷⁹⁹ Tu više nije Bog sve naše nego nešto drugo. Ti idoli ubacuju čovjeka u trajnu trku od želje i ispunjenja i ispunjenja i želje, i tako mu odnose neophodno potrebni mir. Umjesto slobode i spokoja, žanje on ropstvo i nemir. Prava sloboda i život postoje samo kod Boga, koji je veći nego naše srce, nego sve što je na putu imanja iskusivo i dostižljivo.⁸⁰⁰ Na taj način nas deveta i deseta zapovijed ponovno upućuju na prvu zapovijed Dekaloga. One su prva zapovijed u konkretnom obliku.⁸⁰¹ Ono što se u njima osuđuje jest „želja” koja „ima kao apsolutni objekt relativno”, koja „želi na apsolutni način relativno”.⁸⁰²

Svaka generacija – na ovaj ili onaj način – ima svoj vlastiti protest protiv puta „obilja bez radosti i sreće”. I u naše vrijeme postoje znakovi tog protesta. U stvari, danas „nailazimo na nemali broj ljudi, napose mladih, koji ne mogu podnijeti raskoš i sebičnost što ih nalaze u svojim utjecajnim obiteljima. Sasvim protivno očekivanjima svojih roditelja, koji misle da njihova djeca 'imaju sve što žele', oni ustaju protiv mrtvila i izolacije u kojima žive. Jer, činjenica je da nemaju sve što žele i da žele ono što nemaju. . . Svjedoci smo slične pojave među sinovima i kćerima imućnih u SAD i Saveznoj republici Njemačkoj koji svoje živote, prepune obilja, nalaze dosadnima i besmislenima. . . Zato napuštaju svoje domove u potrazi za novim stilom života”.⁸⁰³

Naše potrošničko društvo uvelike računa s naravnom požudom čovjeka za imanjem i putem reklame je svjesno rasplamsava, da bi našlo prođu za svoje proizvode.⁸⁰⁴ Pri tome se razbuđuju sve vrste strasti, često u tijesnoj povezanosti s

798. Usp. G. WEBER, Gebote, 80; O.H. PESCH, Gebote, 133; A. EXELER, Gebote, 208.

799. Usp. CONF. EPISCOP. DE BELGIQUE, Livre, 212.

800. Usp. O.H. PESCH, Gebote, 132 sl.; A. EXELER, Gebote, 207 sl.

801. U stvari, tu se konkretiziraju dva određena kumira: požuda za imanjem i seks.

802. KIERKEGARD; navedeno prema: A.J. HESCHEL, Passione, 105.

803. E. FROMM, Imati, 136. Ljudska bića imaju sunaravnu, duboko ukorijenjenu želju za bivstvovanjem: za izražavanjem svojih sposobnosti, za odnosom s drugima, za prevladavanjem zatvorske ćelije sebičnosti, za davanjem i dijeljenjem. Ako čovjek živi u skladu s tim zahtjevima ljudske prirode, jedino tada ima sve preduvjete da bude sretno biće.

804. Usp. J. GRÜNDEL, u: W. SANDFUSCS, Die Zehn Gebote, 121.

prizivom na seksualnu požudu. A što može jedan siromah s malom dozom samokontrole učiniti, kad mu se opetovano putem reklame utvvljuje: „Ti ne možeš biti sretan, ako to i to nemaš!” Nema sumnje da su mnogi prekršitelji zakona bili žrtve sistematske kampanje zavodenja, koja se zove reklama. U stvari, čovjek nije izolirani individuum. Zbog svoje slabosti pred ambijentalnim utjecajima i psihološkim pritiscima koji se vrše na nj, čovjek lako podlegne kolektivnim žudnjama, postaje njihov rob.⁸⁰⁵

Iz svega onoga što smo gore iznijeli ne proizlazi nipošto da trebamo imati prezir prema bogatstvu, prema vremenitim dobrima. Naprotiv, svima nam je jasno da je bogatstvo (kapital) neophodno, ako želimo svima dati kruha i posla — bilo da je ono u privatnoj, društvenoj ili državnoj ruci. U stvari, privreda ima svoje zakonitosti; sama dobra volja nije dosta. Isusov zahtjev da se sve proda i razdijeli siromasima (Mk 10,21; Mt 10,38), mogao bi u današnjem gledanju značiti ovo: sve stečeno bogatstvo investirati, i to ne samo prema privrednim, nego i društvenim i ljudskim gledištima, tj. da se „očovječi” svijet rada. Tko to želi i spreman je na to, taj smije i treba stvarati bogatstvo. Može postojati čak prava strast da se tako ophodi s bogatstvom. Bogatstvo je tu pravedno, jer je povezano s onim što se danas zove „socijalni vez” vlasništva. Ako to ne bi bilo tako, onda bi kršćani iz razloga savjesti morali imati strah pred zvanjem poduzetnika. Tko nije spreman na taj način upraviti sa svojim bogatstvom, za toga bogatstvo postaje „nepravedno bogatstvo”, nešto što razorno djeluje na samog posjednika i na ljude s kojima živi.⁸⁰⁶ To isto pravilo susrećemo i u evanđeljima, ali u pozitivnoj formulaciji. Ono tu glasi: „Sve, dakle, što želite da ljudi vama čine, činite i vi njima!” (Mt 7,12; Lk 6,31). To je osnovno pravilo ljudske uljudbe!

Kako smo gore vidjeli, deveta i deseta zapovijed nalažu nam važne i teške zahtjeve. Mi ih možemo uspješno izvršiti samo uz pomoć Božju. Stoga mu se na kraju obraćamo s ovom prošnjom: Gospodine, čuvaj nas od požude sve želimo imati, da sve želimo biti! Daj nam da s radošću i bez trunca zavisti gledamo blagoslov koji ti želiš staviti u kuću i ruke našega bližnjega! Čuvaj nas od požude da želimo sve za sebe same zadržati, što si nam Ti darovao ili smo stekli radom svojih ruku! Daj nam odvažnosti da mognemo, darivati i dijeliti svoja dobra s drugima! Oslobodi nas od idolatrije vremenitih dobara, da bismo tako u njima mogli uživati! U stvari, iskustvo nam pokazuje da su vedrina i radost protivnost nezasiťnoj pohlepi i nesposobnosti da se bude zadovoljan s onim što se ima i što se je. Dakle, jedino ako čovjek shvati dubinski smisao zapovijedi i opslužuje ih, on osjeća radost, zadovoljstvo i nutarnji mir; mir s Bogom i mir s braćom.

---

805. Usp. G. AUZOU, Dalla servitù, 247.

806. O.H. PESCH, Gebote, 131.

807. B. Sabb. 31a.

ZAKLJUČAK

Ovako bismo ukratko mogli sažeti rezultate naše dosadašnje analize Dekaloga: 1) Zapovijedi su izraz volje Božje. Dosljedno tome, ne smijemo ih promatrati kao jednostavne moralne smjernice odvojene od Božjeg autoriteta; 2) One su milosni Božji dar koji pokazuje put života i radosti, i služe kao opomena protiv grijeha koji vodi u smrt;⁸⁰⁸ 3) Dubinski cilj zapovijedi je da potaknu ljubav prema Bogu i bližnjemu, odnosno da njeguju bogoljublje i bratoljublje. I jedna i druga dimenzija su bitne za autentičnu biblijsku vjeru. Ne može se ljubiti Boga odvojeno od bližnjega; jednako tako ne može biti ni autentičnog služenja bližnjemu odvojeno od ljubavi prema Bogu.⁸⁰⁹ Božje zapovijedi su apel na osobnu odgovornost da se vjera u Boga utjelovi u angažmanu za braću; one traže od vjernika duboko suglasje između kulta i života, između života i vjere; bez društvenog angažmana vjera je mrtva i isprazna. Dakle, prihvaćanje i življenje Božjih zapovijedi predstavlja kriterij autentične religioznosti; 4) Zapovijedi Dekaloga razotkrivaju dimenzije Saveza i prerogative naše slobode; u jednu riječ, one su putokaz autentičnoga ljudskog življenja, spoznaja našega određenja. Stoga, taj čuveni tekst ostaje trajni izazov čovjeka na njegovo čovještvo, neprestani korektiv našega življenja i djelovanja; 5) Crkva nalaže taj zakon života svojim članovima; ona zapovijedi Dekaloga zove jednostavno „zapovijedi Božje”. Od Isusa je naučila tumačiti ih na autentičan način, pronaći njihov dubinski i bitni smisao i usmjerenje. Sve nam to pokazuje da Dekalog ni u novoj ekonomiji spasenja ne prestaje vršiti svoje djelo oslobođenja i odgoja u životu Saveza; 6) Zapovijedi Božje ocrtavaju put života i ljubavi. Bog je tu razlučio dobro i zlo. Međutim, čovjek je uvijek iznova u napasti da prisvoji sebi pravo da on odlučuje što je dobro a što zlo, odnosno da sam sebi bude zakonom u moralnom redu. To je bio glavni grijeh praroditelja (usp. Post 3,5), to je i najveći grijeh ljudi naših dana; 7) Ukratko, Dekalog je „zakon života i spoznaje” (Sirah 45,5), put sreće i blagoslova, program života u duhu Saveza, put bogoljublja i bratoljublja, ispravno usmjerenje ljudske slobode, upute za novi život slobode, upozorenja da ne skrenemo stranputicama koje vode u smrt; u jednu riječ, zapovijedi Dekaloga su putokaz autentičnog življenja. Dakle, Dekalog „je najkraći, najsavršeniji ustav svijeta. To je zakon slobode. To je ustav civilizacije ljubavi!”⁸¹⁰

808. „Smrtni” grijesi te liste su takvi jer uzrokuju smrt našega odnosa s Bogom i s našim bližnjim.

809. Istina, u sastavu Dekaloga prvotna je vertikalna dimenzija koja osvjetljuje i podržava onu horizontalnu, kako svjedoči i zanosna homilija iz Pnz 6. Ali, Dekalog je istodobno i stranica snažnog socijalnog angažmana.

810. KARDINAL FRANJO KUCHARIĆ, „Što li će biti od ovoga djeteta?” (Lk 1,66) Korizmeno-uskrсна poslanica 1989, VII, u: „Glas Koncila”, br. 10, od 5. ožujka 1989, s. 6.